

Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт

Спеціальність «Фінанси і кредит»

**Тема «Фінансове забезпечення вищої освіти як
складова соціально-економічного розвитку країни»**

Шифр «Фінанси освіти»

2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ I. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	10
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	16
РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	20
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	29
ДОДАТКИ	31

АНОТАЦІЯ «Фінанси освіти»

Актуальність теми. На сьогодні триває процес реформування вищої освіти в Україні, включаючи систему її фінансування. Це обумовлено важливістю вищої освіти, яка має вплив на розвиток усіх інших галузей і соціально-економічний розвиток країни вцілому. У цьому контексті більшої значущості набуває конкурентноспроможність вітчизняної вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг. Незважаючи на добре опрацьовану законодавчу базу та запроваджені стратегії, програми та доктрини функціонування, недоліки розвитку вітчизняної вищої освіти є загально визнаними. Характерною ознакою вітчизняної системи вищої освіти є її хронічне недофінансування. У зв'язку з цим виникає потреба удосконалення системи фінансування вищої освіти, підвищення ефективності реалізації бюджетних програм у галузі вищої освіти, запровадження нових методів та інструментів моніторингу та контролю використання бюджетних коштів на вищу освіту.

У роботах західних учених розглядаються питання фінансово-економічного розвитку вищої освіти, формування і реалізації державної політики у галузі вищої освіти, формування системи фінансового забезпечення вищої освіти, серед них варто відзначити праці таких вчених Дж.Б'юкенена, Н.Барр, А.Вагнера, М.Квієк, Дж.Кейнса, Р.Кент, Г.Мендіола, Дж.Нойснер, П.Самуельсона, Дж.Стігліца, В.Танзі, Дж.Хікса. Серед вітчизняних вчених питання фінансово-економічного розвитку вищої освіти досліджували В.Андрущенко, Т.Боголіб, О.Василик, І.Журавльова, Т.Канєва, Л.Козарезенко, М.Кужелев, О.Куклін, Л.Лисяк, І.Лук'яненко, І.Луніна, І.Лютий, А.Мазаракі, Д.Полозенко, Ю.Радіонов, О.Самошкіна, В.Федосова, І.Чугунов, С.Юрій та інші.

Однак, система фінансування вищої освіти потребує подальшого вивчення, оскільки відбувається постійний розвиток підходів та концептуальних засад її формування. Окремо необхідно враховувати демографічні показники і соціально-політичну ситуацію, як фактори впливу на формування державної

політики і відповідно системи фінансування вищої освіти. У зв'язку з цим важливим є постійний аналіз та оцінка ефективності функціонування системи фінансування вищої освіти, використовуючі сучасні інструменти і механізми. Зазначене свідчить про актуальність дослідження та обумовило визначення його мети, завдань, об'єкту і предмету.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження існуючої системи фінансування вищої освіти в та удосконалення методів і підходів до фінансування вищої освіти в контексті соціально-економічного розвитку країни.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- узагальнити та систематизувати досвід формування системи фінансування вищої освіти в Україні та світі;
- удосконалити положення щодо визначення інституційних засад системи фінансування вищої освіти;
- розвинути підходи до розкриття економічної сутності видатків на вищу освіту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку країни;
- удосконалити підходи щодо формування системи фінансування вищої освіти;
- удосконалити систему моніторингу результативності та ефективності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів у галузі вищої освіти.

Об'єктом дослідження є система фінансування вищої освіти у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Предметом дослідження є інституційні засади та механізми формування системи фінансування вищої освіти як інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Методи дослідження. У роботі використано наступні види методів: статистичного та порівняльного аналізу - для оцінки і узагальнення систем фінансування вищої освіти розвинутих країнах; конкретного й абстрактного, синтезу, абстрагування - для визначення інституційних засад формування системи фінансування вищої освіти; системного аналізу – для розкриття процесу фінансування вищої освіти у його розвитку, взаємозв'язку та залежності, системи моніторингу результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів у галузі вищої освіти.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування системи фінансування вищої освіти, статистичні та аналітичні матеріали Міністерство фінансів України, Міністерства освіти та науки України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, Рахункової палати України, міжнародні організації, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- підходи щодо формування і реалізації бюджетної політики у галузі вищої освіти у частині підвищення ефективності фінансових інструментів регулювання соціально-економічного розвитку країни відповідно до довгострокового планування бюджетних видатків, розподілу бюджетних призначень на засадах програмно-цільового методу згідно стратегічних планів їх діяльності з урахуванням результативності і пріоритетності;

- систему моніторингу результативності бюджетних програм та діяльності розпорядників бюджетних коштів у галузі вищої освіти, що передбачає упорядкування розподілу бюджетних коштів між бюджетними програмами, виходячи із загального рівня результативності їх виконання та пріоритетності, застосування нових та удосконалення існуючих методів контролю використання бюджетних коштів та ефективності реалізації бюджетних програм у цій галузі;

- положення щодо визначення інституційних засад системи фінансування вищої освіти, які передбачають постійний динамічний аналіз її внутрішньої структури з метою забезпечення оптимальних співвідношень між її складовими, у тому числі обсягом і структурою видатків бюджету, цілями і результативними показниками бюджетних програм, стратегічними планами розпорядників бюджетних коштів та напрямками розвитку вищої освіти, динамікою соціально-економічних процесів, що поглиблює розуміння видатків бюджету на вищу освіту як адаптивного механізму у системі регулювання соціально-економічного розвитку країни;

дістало подальшого розвитку:

- підходи до розкриття економічної сутності видатків бюджету на вищу освіту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку країни, яка полягає у використанні показників обсягу і структури видатків на вищу освіту для оцінки впливу на динаміку соціально-економічних процесів, враховуючи визначені пріоритети суспільного розвитку;

- узагальнення та систематизація досвіду формування системи фінансування вищої освіти у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою, у тому числі особливості використання інструментів державного регулювання галузі вищої освіти в залежності від стратегічних принципів бюджетного регулювання суспільного розвитку, що надасть можливість із врахуванням цього досвіду підвищити обґрунтованість процесу формування системи вищої освіти у контексті реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку країни;

- положення щодо формування системи фінансування вищої освіти з урахуванням соціальних та демографічних чинників, що базуються на врахуванні взаємного впливу показників видатков бюджету на вищу освіту і чисельності студентів, використанні видатків бюджету на вищу освіту в якості ефективного інструменту підвищення конкурентноспроможності вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг.

Загальна характеристика наукової роботи. Наукова робота складається із трьох розділів, висновку, списку використаних джерел. Загальний обсяг наукової роботи становить 35 сторінках, основний зміст роботи викладено на 30 сторінках. Наукова робота містить 7 рисунків, 5 додатків, список використаних джерел включає 23 найменувань на 2 сторінках.

Ключові слова: видатки бюджету на вищу освіту, фінансування вищої освіти, фінансово-економічне регулювання, ефективність використання бюджетних коштів, результативність бюджетних програм.

ВСТУП

Освіта є важливою галуззю в системі національної економіки, значення якої в умовах формування інформаційного суспільства та економіки знань тільки підвищується. Основним результатом діяльності в даній галузі є освітня послуга яка є специфічним суспільно-приватним благом, що функціонує на відповідному ринку. На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється модернізації та запровадженню інновацій у всі сфери національної економіки. Вищій освіті відводиться роль ключового чинника у створенні передумов забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Для цього сама вища освіта має стати привабливою та конкурентоспроможною не лише на національному, а й на світовому ринку освітніх послуг.

Важливість стану освітньої галузі у контексті сталого розвитку держави підкреслено стратегією «Україна-2020», якою передбачається її комплексне реформування. Передусім це викликано впливом, який має стан вищої освіти на соціально-економічний розвиток країни, оскільки якісна вища освіта сприяє розширенню можливостей населення та зміцненню економіки. Наукові дослідження як західних вчених, так і вітчизняних спрямовані на визначення оптимального механізму фінансування вищої освіти. Видатки на освіту на освіту прийнято вважати видатками майбутнього розвитку, тобто інвестиціями в людський і соціальний капітал, які мають позитивний вплив на макроекономічну ситуацію, економічне зростання, соціальний розвиток та підвищення конкурентоспроможності країни в цілому. Якість вищої освіти напряму залежить від обсягу фінансування та ефективності використання бюджетних коштів. Оскільки це впливає на рівень фахівців і її освітньо-кваліфікаційний рівень, які працюють у цій галузі, матеріально-технічна база, яка є основою для належного освітнього процесу, а також на набір компетенцій та навичок, які отримують випускники закладів вищої освіти. Основною проблемою у галузі вищої освіти є недосконалий механізм її фінансування. Необхідність удосконалення системи фінансування вищої освіти передусім пов'язана з тим, що діюча на даний час система не забезпечує ефективність

використання бюджетних коштів у галузі вищої освіти. З огляду на існуючі проблеми системи фінансування вищої освіти виникає потреба вдосконалення методів і механізмів до сучасних реалій з урахіванням демографічних показників та соціально-політичної ситуації в країні.

Державні заклади вищої освіти України входять до числа вагомих активів країни, що є основою її розвинутої економіки та суспільного розвитку; вони створюють знання, здібності й досвід; їх взаємодія з суспільством, урядом та приватним сектором економіки має важливе значення для побудови інноваційної системи та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Фінансове забезпечення державних закладів вищої освіти, відображаючи сукупність взаємовідносин між усіма учасниками ринку освітніх послуг, виступає інструментом реалізації політики держави у сфері вищої освіти. За сучасних умов актуалізується питання ефективності формування, нагромадження та використання акумульованих фінансових ресурсів державними закладами вищої освіти України. Тенденції розвитку суспільства свідчать про накопичення численних викликів, як системі вищої освіти країни, так і з боку самої освіти, безпеці держави, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів на всіх етапах діяльності державних закладів вищої освіти, та потребують впровадження комплексної програми заходів у сфері удосконалення фінансового забезпечення вітчизняної системи вищої освіти.

На сучасній стадії суспільно-економічних перетворень важливим є поглиблений аналіз фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти України задля встановлення пріоритетів та визначення напрямів його подальшого розвитку. Перегляд діючих та впровадження нових інструментів удосконалення фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти сприятимуть піднесенню національної економіки.

РОЗДІЛ І. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У суспільстві панує думка, що забезпечення процесу отримання вищої освіти є прямою функцією держави. Освіту в її найбільш широкому розумінні вважають одним із основних атрибутів людства, який супроводжував його на всіх етапах історичного розвитку в тих чи інших формах. Безумовно роль держави у цьому процесі є важливою, однак різним етапам розвитку людства були притаманні різні тенденції у цій галузі.

Роль та зміст освіти, методи та інструменти її регулювання змінювались разом із розвитком суспільних відносин. Сучасному етапу розвитку характерне зменшення державного регулювання та втручання у вищу освіту та підвищення ролі недержавного сектору. Насамперед це пов'язане із тим, що на етапі становлення інформаційного суспільства відбулася переоцінка цінності освіти та визнання інформації та знань якісно новими факторами виробництва, що вимагає становлення нових форм та засобів в освітньому процесі, що виходять за межі державного підпорядкування та пов'язані із залученням до цього процесу всіх зацікавлених сторін. Проте держава продовжує відігравати значну роль в процесі функціонування та розвитку галузі освіти, оскільки регулювання освітньої галузі є однією з прямих функцій держави.

Система вищої освіти включає в себе багато складових, серед яких в останній час особливу значимість набули фінансово-економічні. Фінансова складова аспекту пов'язана з механізмом державного регулювання системи вищої освіти, а економічна – з діяльністю споживачів і постачальників освітніх послуг. Коли мова йде про розвиток вищої освіти, то слід погодитись з Погореловим Ю., який тлумачив загальнонаукову категорію «розвиток» крізь призму кількісних та якісних змін, накопичення яких зумовлює перехід системи з одного стану до якісно іншого [19]. Отже, під фінансово-економічним розвитком вищої освіти розуміється синергетичний ефект, отриманий у

результаті кількісних та якісних змін у державному фінансуванні вищої освіти, економічній поведінці споживачів та економічній діяльності закладів вищої освіти. Досягнути синергичності у розвитку вищої освіти можливо лише при злагодженій взаємодії держави, споживачів та постачальників освітніх послуг з метою досягнення комплексних змін у системі вищої освіти. Важливо зазначити, що зміни мають відбуватись у часовому інтервалі, мати незворотній характер та зовнішній прояв.

Розглядаючи фінансово-економічні методи регулювання слід розкрити основні положення їх складових. Фінансове регулювання науковці у своїй більшості ([3, 4, 22]) розглядають як метод фінансового механізму, що забезпечує врегулювання особливостей розподільчих економічних процесів, наприклад, через регламентування методів розподілу фінансових ресурсів (в Україні переважає застосування нормативного методу), встановлення загальних правил їх формування, використання тощо. Фінансове регулювання досить тісно пов'язане з фінансовим забезпеченням – іншим основоположним методом фінансового механізму. Їх взаємозв'язок полягає в тому, що фінансове регулювання фактично створює основні умови формування фінансового забезпечення. За А. Воронцовою фінансове забезпечення галузі освіти ідентифікується як «метод фінансового механізму, спрямований на формування оптимальної системи форм та джерел фінансування з метою розвитку та ефективного функціонування освітньої сфери» [6]. У зв'язку із цим в межах даного дослідження буде досліджено взаємозв'язок двох основних методів фінансового механізму: фінансового регулювання та фінансового забезпечення.

На сьогодні, як вітчизняні, так і західні науковці занепокоєні станом вищої освіти. Передусім це обумовлене стрімким запровадженням ринкових підходів до управління системою вищої освіти. На Заході активно обговорюється сумісність академічних канонів і ринкових підходів до управління університетами. В Україні викликом є найкраще поєднання

державного регулювання та ринкових підходів до управління системою вищої освіти.

Як і у більшості галузей, у галузі вищої освіти з 1992 року були здійснені реформи, які у інших країнах відбувались протягом століть. Якщо проаналізувати запроваджені реформи, то можна зробити висновок, що за мету було поставлено впровадження передових методів і систем із збереженням національної самобутності та кращих традицій. Розвиток національних систем освіти відбувається згідно з конкретними для країни соціально-економічними чинниками і політичними умовами [17]. Всі системи вищої освіти мають спільні риси та особливості, але вони по-різному організовані у соціально-економічному аспекті [18]. Соціальний характер слід визнати явищем, притаманним фінансово-економічному розвитку вищої освіти.

Особливий статус передбачає чимале державне регулювання системи вищої освіти. Оскільки держава взяла на себе відповідальність за її реформування, то, як зазначено раніше, за останні 25 років вона побудувала ідеологічну платформу її реформування. У державних документах (доктринах, програмах і стратегіях) містяться базові теоретичні положення розвитку вищої освіти. Основними нормативними актами у цій галузі є «Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена у 1993 р. КМУ. Затверджені Президентом «Національна доктрина розвитку освіти» (Доктрина) 2002 року, «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» 2013 року «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка містить реформу освіти, 2015 р. Програму діяльності Кабінету Міністрів, ухвалена у 2014 р. Верховною Радою України, яка теж висвітлювала розвиток вищої освіти. Державна національна програма «Освіта» визначала стратегічні завдання реформування вищої освіти: перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців; формування мережі закладів вищої освіти, яка задовольняла б інтереси особи та потреби кожного регіону і держави в цілому; підвищення освітнього і культурного рівня суспільства; піднесення

вищої освіти України на рівень досягнень розвинених країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство [21]. За відсутності у 1993 р. достатнього досвіду реформування окремі положення сприймаються як декларативні, але обов'язкові до виконання, оскільки схвалені на державному рівні. Зміст наступних документів більш визначений. Вважається, що у Доктрині 2002 року майже вперше визначено економіку освіти, яка призначена створити сталі передумови для розвитку всіх напрямів галузі для формування високого освітнього рівня українського народу [4]. Однак, у Доктрині не досить чітко прописано роль основних інститутів суспільства щодо якісного вдосконалення вищої освіти [10]. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року до пріоритетних напрямів державної політики розвитку освіти віднесено: особистісну орієнтацію, створення для громадян рівних можливостей її здобуття, розвиток системи безперервної освіти та самоосвіти протягом життя, пропаганду здорового способу життя, формування національних і загальнолюдських цінностей, розширення україномовного освітнього простору. У п. 8. Програми діяльності Кабінету Міністрів подано нову соціальну політику, яка передбачала підвищення якості освіти шляхом установлення нових правил акредитації та ліцензування закладів вищої освіти, створення незалежної системи оцінювання якості вищої освіти, забезпечення фінансової автономії закладів вищої освіти, забезпечення відповідності держзамовлення реальним потребам ринку праці, інтеграції науки та освіти. Отже, окремі складові державної політики з роками набули конкретного змісту. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року і Програма діяльності Кабінету Міністрів також містили критичні зауваження щодо впровадження освітніх реформ, тобто враховувався набутий досвід.

Метою Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» є впровадження європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі. Задля цього вектором руху вперед є відповідальність, яка гарантує кожному громадянину

доступ до високоякісної освіти. Ця Стратегія передбачає реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави, зокрема реформу освіти.

Отже, реформування вітчизняної вищої освіти протягом останньої чверті століття відбувалося на концептуальних засадах, визначених різними гілками державної влади. З роками, завдяки досвіду, державні ініціативи набували більшого прагматизму, спрямування як на потреби суспільства та особи, так і на потреби роботодавців. Щодо роботодавців Колишко Р. вказує, що у сучасних умовах ринок праці є визначальним для формування системи освіти. Зайнятість, інноваційність, гнучкість застосування отриманих знань і навичок є пріоритетами у парадигмі цінностей сучасних соціальних відносин [15]. У Програмі дій щодо реалізації положень Болонської декларації в вищій освіті України визначається, що ринок праці та соціальна політика є найважливішими компонентами досягнення цілей реформ вищої освіти, які є необхідними для забезпечення продуктивності сучасної економіки, тобто увага приділена інтересам роботодавця [25].

Модернізація системи управління освітою, зазначена у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., передбачає розвиток моделі державно-громадського управління у сфері освіти, у якій особистість, суспільство та держава є рівноправними суб'єктами і партнерами [32].

Згідно з п. 2 ст. 3 Закону 3 державна політика у системі вищої освіти ґрунтується на принципі сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у системі вищої освіти [13]. Отже, держава занепокоєна станом і розвитком системи вищої освіти. З одного боку, декларуються товарно-грошові відносини у цій сфері, а з іншого – держава залишає за собою право спрямовувати, регулювати і контролювати в ній відносини. Державне опікування має захищати інтереси суспільства та особистості за ринкових умов господарювання. У цьому контексті називає оптимізацію комерційної та соціоцентричної орієнтації ринку освітніх послуг основним засобом державного регулювання [11]. Західні фахівці по-іншому визначають роль

держави у системі вищої освіти. Гейгер Р. приписує ринку виконання завдання соціальної координації. Важливе значення мають у системі вищої освіти ринкова координація, дії уряду, благодійних організацій і громадських об'єднань університетів. [1].

Отже, особливий статус вищої освіти в суспільстві визнається як вітчизняними, так і західними фахівцями. Але, якщо західні науковці наполягають на пріоритеті ринкових механізмів регулювання відносин у системі вищої освіти, то вітчизняні, навпаки, підпорядковують ринковий механізм державному регулюванню, яке слід визнати явищем, притаманним фінансово-економічного розвитку системи вищої освіти.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

З 2014 року триває децентралізація галузі освіти, яка розпочалася з уведенням в дію Закону України “Про вищу освіту”. Реалізувати на практиці дію положень вище згаданого закону є можливим за умови створення державою належних умов для надавачів освітніх послуг, а не завдяки здійсненню безпосереднього управління цією сферою з боку держави.

Як і будь-яка реформа, реформа вищої освіти потребує належного фінансування. Тому було проаналізовано динаміку видатків державного бюджету на освіту за останні 5 років. (Додаток А)

З 2015 по 2019 рік обсяг видатків на освіту у абсолютних значеннях збільшився з 30185,7 млн. грн. до 53257,4 млн. грн. Однак, спостерігається від’ємна динаміка видатків на освіту у процентному співвідношенні до ВВП 2015 по 2018 рік, а у 2019 року збільшується (Додаток Б). Це свідчить про те, що приріст ВВП більший, ніж збільшення обсягу видатків з державного бюджету на освіту, а також про негативні інфляційні процеси.

Одним з основних показників загального рівня фінансування вищої освіти є видатки на студента. Оскільки, Україна перебуває у процесі євроінтеграції, то була порівняна динаміка фінансування вищої освіти у Європейських країнах з різним рівнем розвитку. Найбільший інтерес для України мають Балтійські країни, а також східноєвропейські країни, які були сателітами колишнього СРСР, оскільки система освіти була схожою, а її реформування розпочалось, приблизно, в один й той самий час.

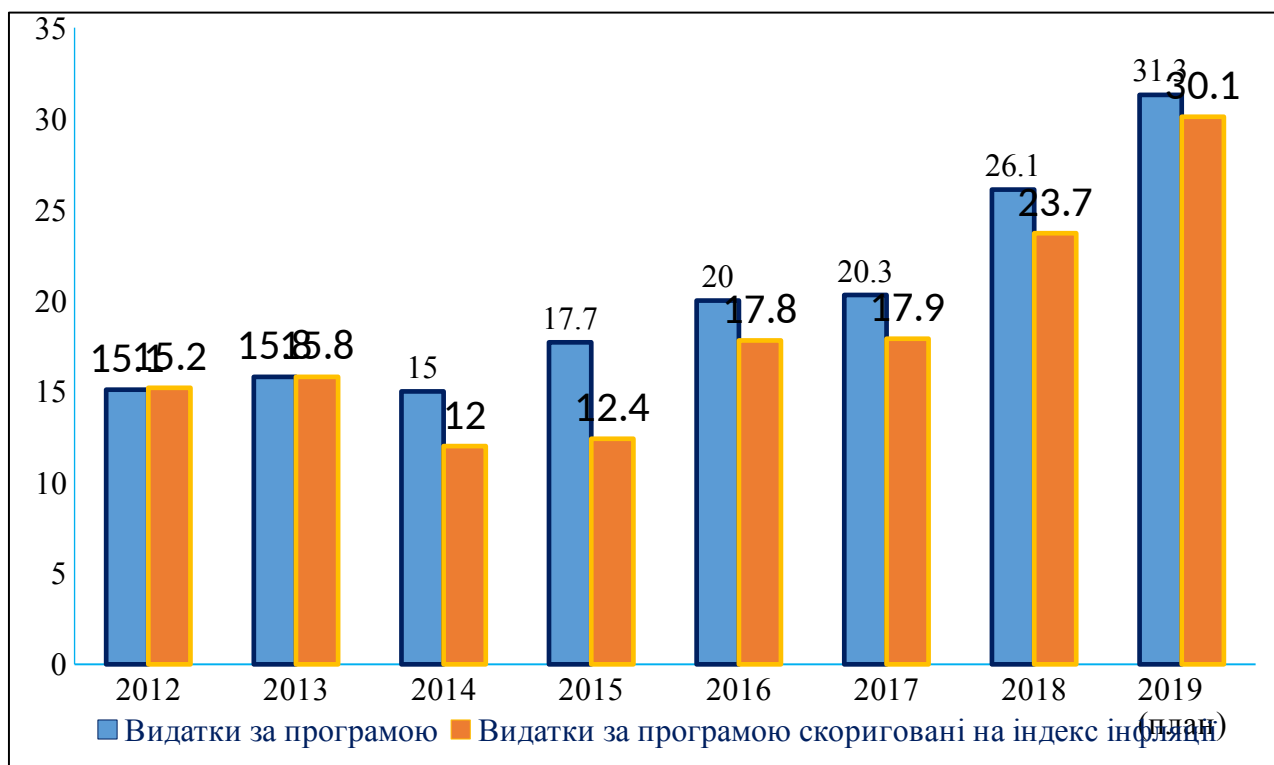
Україна протягом тривалого часу істотно відстає навіть від таких східноєвропейських сусідів, як Румунія, Польща, Угорщина, країни Балтії (Додаток В). Для нарощування обсягів показників видатки на вищу освіту необхідно збільшити у 3 – 4 рази. Втім, за відсотком видатків державного бюджету, що надаються на вищу освіту, Україна є одним з європейських лідерів (Додаток Г).

Видатки в Україні здійснюються за програмно-цільовим методом, а ефективність виконання програми оцінюють за показниками результативності виконання програми, який являє собою статистичний індикатор, що містить інформацію про результати виконання програм. Результативні показники групуються за такими типами:

- 1) показники затрат;
- 2) показники продукту;
- 3) показники ефективності;
- 4) показники якості відображають результати і якість надання послуг.

Основною бюджетною програмою у галузі вищої освіти є «Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики». Тому було проаналізовано видатки державного бюджету за даною програмою з 2012 по 2018 рік.

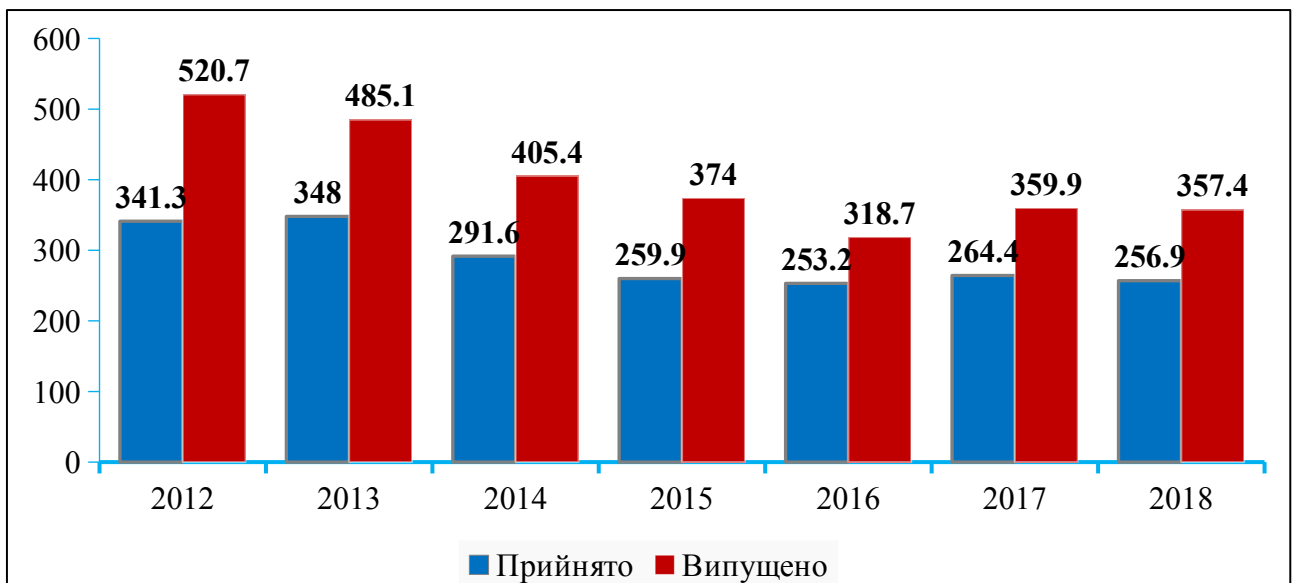
Рис.1. Видатки на програму «Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики» в 2012 – 2019 роках, млрд. грн.

Проаналізувавши витрати за останні роки на дану програму та скоригувавши їх на індекс інфляції, можна зробити висновок, що видатки бюджету на підготовку кадрів вищими закладами освіти III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики протягом 2012-2018 рр. мають тенденцію до зростання в абсолютному виразі з 15,1 млрд. грн. до 26,1 млрд. грн. на 72,2%. Фактично з урахуванням індексу інфляції видатки бюджету на фінансування вищих закладів освіти III і IV рівнів акредитації зросли лише на 56,6% [20].

Разом з тим протягом 2012-2018 рр. має місце скорочення обсягів набору до вишів, що обумовлено демографічною кризою починаючи з 1990 р. та внаслідок посилення міжнародної академічної мобільності, що розширює можливості для молоді, за рахунок пропозицій від іноземних університетів.

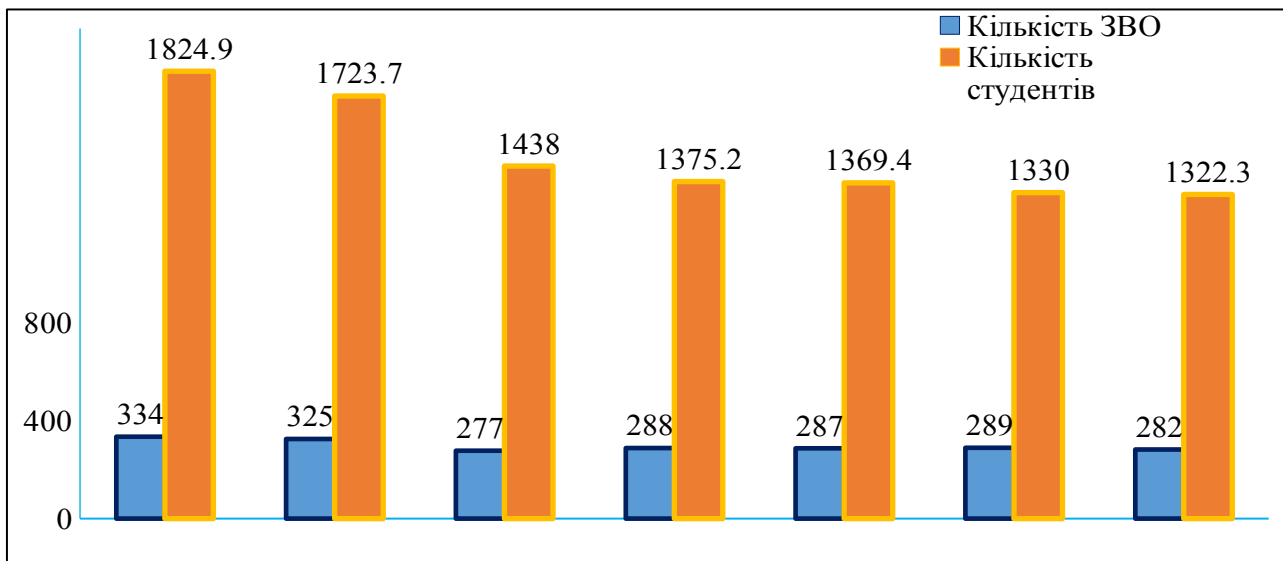
Рис. 2. Набір і випуск студентів у ЗВО України у 2012 – 2018 роках, тис. осіб

Незважаючи на значне перевищення кількості випущених фахівців над кількістю прийнятих на навчання, обсяг випуску протягом 2012-2016 рр. також скорочується. Вихід із демографічної ями починається лише з 2017 р. [10].

В період з 2012 року по 2018 рік відбулось скорочення кількості студентів більш ніж на 500 тис. чоловік, а скорочення кількості ЗВО відбулось на 52 одиниці.

Рис. 3. Кількість ЗВО в Україні в 2012 – 2018 роках, одиниць та кількість студентів в ЗВО в Україні в 2012 – 2018 роках, тис. осіб

Слід звернути увагу, що у 2014 р., скорочення кількості ЗВО обумовлене наслідками соціально-економічної та політичної кризи в Україні [10].

Отже, можна зробити висновок, що в останні роки спостерігається тенденція до збільшення обсягів фінансування галузі вищої освіти, однак у порівнянні із рівнем видатків на одного студента Україна значно відстає від східноєвропейських сусідів та Балтійських країн. Враховуючи той факт, що кількість студентів стрімко зменшується з кожним роком, а кількість закладів вищої освіти залишається майже незмінною важливим є питання ефективності використання бюджетних коштів у цій галузі.

РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Одними з найбільших проблем для української системи вищої освіти, на думку експертів з Європейської асоціації університетів EUA, авторів University Autonomy Scorecard, є «недосконалі механізми фінансування», «критично низький рівень державного фінансування вищої освіти», «незбалансовані джерела доходів для університетів». Саме тому ключовою рекомендацією європейських експертів у рамках проекту ATHENA було реформувати неефективну систему державного замовлення. Акцент на ефективності розподілу публічних фінансів та їх використання у вищій освіті є одним з головних трендів у вищій освіті починаючи з фінансової кризи 2008 року у світі та Європі [5]. Важливими сьогодні є не лише ідеї економії коштів у вищій освіті, але насамперед ефективність, результативність, які слід розглядати з точки зору співвідношення ціна-якість [2], які потрібно розглядати нерозривно особливо в контексті державної політики фінансування вищої освіти.

Для досягнення вищевказаної мети та, враховуючи оновлене законодавство, необхідно використовувати сучасні механізми та інструменти державного регулювання цією сферою.

Одним з таких інструментів є проведення аудиту вищої освіти. Державний аудит щодо сфери вищої освіти можна поділити на три види: аудит відповідальності, аудит ефективності та фінансовий аудит.

Аудит відповідальності у сфері вищої освіти полягає в оцінці діяльності щодо дотримання актів законодавства, планів, процедур, контрактів з питань стану збереження активів, інформації та управління державним майном. Інструменти цього методу:

- компетенції аудиторів;
- вимоги чинного законодавства щодо діяльності вищих навчальних закладів;

- перевірка вказаної діяльності та оцінка відповідності встановленим вимогам, аудиторський звіт.

Аудит ефективності передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів. Основними інструментами цього методу є:

- оцінка продуктивності використання бюджетних коштів;
- оцінка результативності використання бюджетних коштів;
- оцінка економності використання бюджетних коштів.

Державний фінансовий аудит у сфері вищої освіти, відповідно до чинного законодавства полягає у перевірці та аналізі Державною аудиторською службою України або Рахунковою палатою України (щодо коштів державного бюджету) фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

До його інструментів відноситься: перевірка та аналіз відповідних даних, відображених у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, аудиторський звіт, а також компетенції аудиторів.

Державна аудиторська служба України та Рахункова палата України в період з 2015 року по 2019 не публікували звіти за результатами аудиту діяльності розпорядників бюджетних коштів, яка стосується вищої освіти [7, 9].

Якщо проаналізувати основні програми МОН, які стосуються безпосередньо вищої освіти, то можна зробити висновок, що не всі вони відповідають функціям, які покладені на МОН. На мій погляд 4 з 12 основних бюджетних програм не в повній мірі відповідають змісту діяльності міністерства. Це програми «Пільговий проїзд студентів вищих навчальних

закладів і учнів професійно-технічних училищ у залізничному, автомобільному та водному транспорті», «Фізична і спортивна підготовка учнівської та студентської молоді», «Надання кредитів на будівництво (придбання) житла для науково-педагогічних та педагогічних працівників», «Вища освіта, енергоефективність та сталий розвиток» [8].

Історія реформування вітчизняної вищої освіти переконує, що децентралізація та регіоналізація управління унаслідок передачі частини владних повноважень державно-громадським і громадським організаціям, а також органам місцевого самоврядування, не мали належного успіху. Слід визнати, що тільки держава здатна реформувати систему, яку вона побудувала. Зміну типу відносин між Замовником і ЗВО слід сприймати як реновацію, під час якої держава власноруч змінює відповідальності відповідно до спільних інтересів. Взаємна відповідальність суб'єктів різних рівнів організаційної ієрархії утворює особливий принцип відносин, що називається субсидіарністю. У подальшому держава і ЗВО роблять перші кроки щодо встановлення субсидіарних відносин. Вибираючи відповідальність, держава орієнтується на регуляторні та комерційні повноваження, які складають підґрунтя оновлених правил фінансування вищої освіти. Аспектом повноважень держави у системі вищої освіти є забезпечення економіки кадрами вищої кваліфікації.

Існує два фактично прозоро непов'язаних між собою на рівні держави показників фінансування вищої освіти – обсяги державного замовлення і обсяги фінансування відповідно до законів України про державний бюджет. До того ж, обсяги державного замовлення є соціальним показником у напружений час приймальних кампаній і формуються фактично за обсягами випуску закладів середньої освіти, а фінансування освіти – як частка ВВП, або з інших міркувань. Тому насамперед формула потрібна не для розподілу виділених законом про бюджет коштів, а для визначення достатніх обсягів фінансування для забезпечення надання освітніх послуг, відповідно до ліцензійних вимог, тій кількості студентів, яка передбачена обсягами державного замовлення. По-перше, незалежно від обсягів державного замовлення, така формула повинна

передбачати видатки, необхідні на утримання будівель і споруд державної власності відповідно до вимог законів і державних нормативних актів. Розмір видатків фінансування обслуговування державної власності, яка знаходиться на балансі закладів вищої освіти, сумарно визначається за даними реєстру об'єктів державної власності з урахуванням показників державних нормативів. Це, у свою чергу, потребує розробки низки нормативів. Наприклад, нормативу штатної чисельності допоміжного персоналу, який би базувався не на фінансовоекономічних чинниках, а відповідав би технічним вимогам.

По-друге, частина коштів, яка призначена для фінансування обслуговування державної власності, що знаходиться на балансі закладів вищої освіти, ніяк не може корегуватися за коефіцієнтами на кшталт коефіцієнтів стабільності, якості, масштабу діяльності. Одночасно потрібно розробити механізм відчуження та низку спонукальних і заохочувальних важелів з урахуванням того, що, у разі відчуження, ЗВО не є вигодонабувачем і для нього це вимушений крок з метою економії коштів. З іншого боку, потрібно обмежити таку «діяльність» вимогами ліцензійних умов, які розроблені з урахуванням вимог надання якісних освітніх послуг. В іншому разі споруди регіональних (і не тільки) ЗВО спікатиме така сама доля, яка спіткала приміщення багатьох дитячих садків, шкіл і професійно-технічних навчальних закладів нашої держави. Окремо повинна бути обчислена сума видатків на розвиток вищої освіти, резервного фонду, а видатки соціальної підтримки здобувачів вищої освіти, фінансування стипендій аспірантів і докторантів, зважаючи на їхню соціальну сутність, узагалі доцільно вилучити з видатків на вищу освіту. Решта видатків, безпосередньо пов'язана з освітньою діяльністю ЗВО, може вже бути обчислена з урахуванням інших показників, наприклад видатки фінансування стабільної діяльності ЗВО, видатки за показники діяльності ЗВО.

Сумарні видатки фінансування стабільності діяльності закладів вищої освіти визначаються як розрахункова сума витрат на видатки стабільності кожного ЗВО державної форми власності. Первинним гаслом запровадження

формульного розподілу було «Фінансування якісної освіти». У другій редакції проекту, порівняно з першою, поняття «якість» зникло з формулювань, як і поняття «досягнення». Замість показників якості пропонується величина видатки за показники діяльності. Відповідно до п. 10 нової редакції Порядку, видатки за показники діяльності ЗВО обчислюються з урахуванням досягнень і масштабів їх освітньої діяльності та визначаються як частка від видатків за показники діяльності закладів вищої освіти з урахуванням питомої ваги показника діяльності закладу в сумі показників діяльності усіх ЗВО у сфері управління державного замовника. Згідно з п. 11 нової редакції Порядку, показник діяльності ЗВО обчислюється з урахуванням наведеного контингенту здобувачів вищої освіти, які навчаються за кошти державного бюджету, і показників рівня масштабності, наукової діяльності, диверсифікації джерел доходу закладу вищої освіти, міжнародного визнання, регіональної підтримки, працевлаштування випускників закладу вищої освіти. Зважаючи на цю формулу розрахунку показника діяльності ЗВО, єдиним фактично економічним параметром є приведений контингент здобувачів вищої освіти, а решта співмножників є коефіцієнтами, частина з яких до того ж є валовими, і до них виникають певні зауваження. Перший коефіцієнт – показник рівня масштабності ЗВО не має до якості ніякого відношення, а з огляду економіки його можна трактувати таким чином: у малому ЗВО можна підготувати фахівця для народного господарства України відповідно до акредитаційних вимог і вимог освітніх стандартів за кошти, майже вдвічі менші, ніж у великому ЗВО. Так, для ЗВО, у яких контингент осіб, які здобувають вищу освіту за державним замовленням, менше 1000 осіб $M(i) = 0,8$, а для ЗВО, у яких контингент осіб, які здобувають вищу освіту за державним замовленням, не менше 15000 осіб $M(i) = 1,5$ ($1,5/0,8$). Зважаючи на занепад заочної форми навчання та майже відсутність її бюджетного фінансування, різниця, можливо, буде невелика, але все ж таки незрозуміло, про який контингент йдеться у цих розрахунках: контингент денної форми, контингент денної та заочної форм разом, або про приведений контингент. До того ж такі параметри вступу, як середній бал ЗНО,

або навіть кількість вступників ніяк не характеризують якість надання освітніх послуг (освіти) в певному ЗВО, особливо, якщо порівнювати центральні та регіональні заклади. В останньому випадку переважає міграційний чинник і намагання молоді покинути «глибинку» в умовах сучасної соціально-економічної ситуації. Він і раніше впливав на формування контингенту, а із запровадженням системи відкритого всеукраїнського конкурсу ситуація значно загострилася. За таких умов ЗВО великих міст завжди матимуть перевагу, що вже зараз видно за показниками розподілу обсягів державного замовлення. Вони і так уже внаслідок цього мають більший контингент і, відповідно, базове фінансування, а трактування обсягу контингенту як показника якості до того ж суттєво збільшує їх фінансування. Іще через два роки, коли ЗВО матимуть лише контингент, який вступав на умовах широкого всеукраїнського конкурсу, становище у регіонах додатково кардинально погіршиться в наслідок випуску останніх великих за обсягом контингентів. Тоді кількість університетів, які фінансуватимуться нижче базового, значно зросте. Можливо, саме такий вигляд має той механізм фінансового стимулювання укрупнення університетів, який декларується протягом тривалого часу. «Позбавлення» належного фінансування майже половини ЗВО України дійсно дієвіше, ніж прямі адміністративні заходи. А за таких умов ще більшої актуальності набуває проблема утримання регіональними університетами матеріальної бази згідно з чинними нормами, навіть після об'єднання. Окрім того, у такому разі необхідно визначити, у якому регіоні, що саме залишиться і чи є це прийнятним. Інакше процес буде некерований, як стосовно наявності ЗВО в певних регіонах, так і стосовно «долі» споруд, що знаходяться на їхньому балансі. Щодо показника $N(i)$ рівня наукової діяльності ЗВО. На нашу думку, для проекту Порядку [29], який визначає параметри фінансових розрахунків, недопустимо залишати детермінацію вхідних параметрів на розсуд зацікавлених осіб без чіткого визначення послідовності дій. Так, згідно з прописаним положенням (п. 14), «один диплом (документ, призове місце) може бути зарахований одному науково-педагогічному (науковому) працівнику або в рівних частках двом чи

трьом працівникам». Проте у визначенні самого показника $N(i)$ не йдеться ні про які частки та їх урахування, а тільки про кількість штатних науковопедагогічних і наукових працівників ЗВО. Як результат, з тією ж кількістю дипломів/призових місць можна отримати удвічі, або утричі більшу питому вагу штатних науково-педагогічних і наукових працівників ЗВО. Щодо показника $R(i)$ міжнародного визнання вважаємо за доцільне враховувати місце ЗВО не тільки за даними рейтингу QS World University Rankings (оскільки у світовому рейтингу QS зазначено лише 6 ЗВО України за даними 2018 року), а і за даними рейтингу QS Emerging Europe and Central Asia (QS EECA), у якому кількість ЗВО України теж не така велика – 16 за даними 2018 року (з урахуванням вищезазначених ЗВО). Це дозволить більш об'єктивно враховувати місце ЗВО та створить передумови для стимулювання розвитку як тих ЗВО, рейтинг яких визначено, так і тих, рейтинг яких не визначено. Відповідно пропонується встановити $R(i) = 1,2$ для ЗВО, що належать до ТОП-1000 одного з міжнародних рейтингів (без поділу на факультети, спеціальності тощо): QS World University Rankings та/або рейтингу The Times Higher Education World University Rankings; $R(i) = 1,1$ для ЗВО, що належать до ТОП-1000 рейтингу QS Emerging Europe and Central Asia, або $R(i) = 1$ в інших випадках. Для визначення враховується остання версія рейтингів, яка офіційно оприлюднена до 31 грудня попереднього року.

З огляду на те, що ситуація у галузі вищої освіти визначається недостатніми обсягами бюджетного забезпечення, що надається державою, для успішного функціонування цієї сфери діяльності, є необхідним підвищувати рівень ефективності фінансування вищої освіти. Цього можна досягнути, якщо системно проводити фінансовий аудит, якісний аудит ефективності, запровадити аудит відповідальності розпорядників бюджетних коштів, а також виконувати рекомендації за результатами аудиту.

ВИСНОВКИ

Проблеми й виклики, які стоять перед системою освіти, їх розуміння й осмислення, врахування світових трендів розвитку освіти й освітніх ресурсів є фундаментальною основою реалізації цілей і завдань освіти як одного з найважливіших суспільних інститутів і факторів економічного зростання. Рівень вищої освіти залежить від основних програмних документів, які визначають шляхи на напрями розвитку вищої освіти, а також рівня фінансування для досягнення визначених стратегічних цілей. Особливої уваги заслуговує ефективність використання бюджетних коштів у галузі вищої освіти. Із запровадженням програмно-цільового методу фінансування цей показник значно покращився, але виникають нові проблеми із чітким формулюванням цілі, вірним визначенням завдань та правильною розробкою показників, що надзвичайно важливо для результативності програми.

Ще одним важливим фактором ефективності фінансування вищої освіти є чітка та послідовна державна політика у цій галузі. Оскільки видатки на вищу освіту можна порівняти із інвестиціями у майбутній розвиток, важливо розуміти, що запроваджені зміни та реформи матимуть результати лише через 8 – 10 років. Викладене вище зумовлює важливість та необхідність удосконалення системи контролю та моніторингу ефективності використання бюджетних коштів, їх цільове використання, а також відповідність здійснених видатків задекларованим цілям. Конкурентноспроможність на світовому ринку освітніх послуг є основним показником оцінки достатності та ефективності фінансування вищої освіти. Однією з основних складових цього показника є рівень витрат на одного студента, який в Україні в декілька разів нижчий, ніж в західних країнах.

Таким чином підхід до формування система фінансування вищої освіти має бути комплексним, враховувати такі визначні фактори як рівень соціально-економічного розвитку країни, демографічні показники, соціально-політична ситуація та соціальний запит. Наразі система фінансування вищої освіти повинна бути переорієтована з намагання охопити якомога більшої кількості студентів,

закладів вищої освіти та викладачів на якісне надання освітніх послуг, що передбачає відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень викладачів, належну матеріально-технічну базу закладів вищої освіти та набір компетентностей і навичок, які отримують випускники. Окрема увага має бути акцентована на головному розпоряднику бюджетних коштів, а саме на бюджетних програмах, які він погоджує, оскільки не всі вони відповідають його наявним функціям. Отже, система фінансування вищої освіти потребує подальшого вдосконалення та запровадження нових більш ефективних методів та інструментів контролю та моніторингу ефективності використання бюджетних коштів у галузі вищої освіти.

Фінансова політика у сфері вищої освіти потребує врахування динаміки суспільних змін та викликів економічного середовища. Значне зменшення загальної кількості студентів, які навчаються у вітчизняних закладах вищої освіти усіх форм власності окреслила необхідність оптимізації чисельності державних закладів вищої освіти, що сприятиме підвищенню дієвості державного фінансування. Ступінь впливу бюджетних інструментів на динаміку фінансового забезпечення вітчизняної системи освіти залежить від частки перерозподіленого валового внутрішнього продукту через систему державних фінансів. При поступовому зростанні показника валового внутрішнього продукту відбулось зменшення питомої ваги видатків на освіту у валовому внутрішньому продукті. Питома вага видатків державного бюджету, яка відображає їх фактичне значення у фінансовому забезпеченні державних закладів вищої освіти, також зменшилась. В умовах обмеженості бюджетних коштів важливою є оптимізація перерозподілу валового внутрішнього продукту для підвищення рівня фінансової стійкості державних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

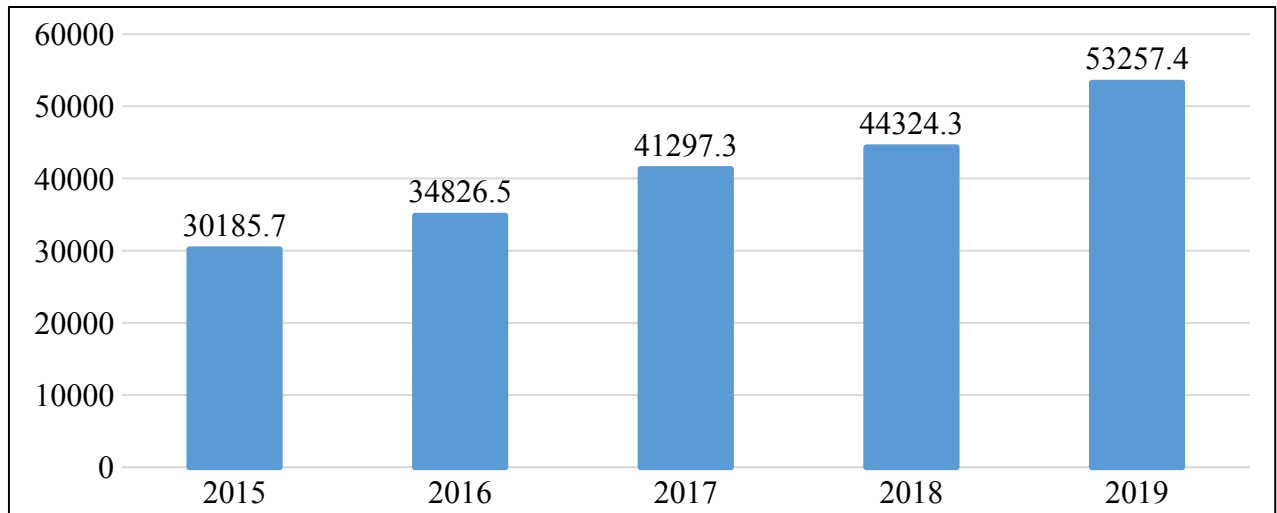
1. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
2. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. volume 2. Sciemcee Publishing. London, United Kingdom. 2019. pp. 29-44.
3. Авксентьев М. Ю. Аналіз державного фінансування галузі вищої освіти України / М. Ю. Авксентьев // Вчені записки університету КРОК. Серія: Економіка. 2014. № 38. С. 54–61.
4. Боголіб Т.М. Фінансування вищої освіти України: проблеми і перспективи їх вирішення. American Scientific Journal. 2017. № 1 (9). С. 70–78.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2456-17>
6. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
7. Воронцова А. С. Фінансове забезпечення розвитку системи освіти впродовж усього життя: дис. канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 / Сумський державний університет. Суми, 2018. 272 с. 94.
8. Дані Державної аудиторської служби України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.
9. Дані Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage>
10. Дані Міністерства освіти і науки України про виконання бюджетних програм за 2012 – 2018 роки. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
11. Дані Рахункової палати України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://rp.gov.ua>
12. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38.

13. Кладченко М.В. Напрями розвитку системи фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 12. С. 88–93.
14. Крикун Т.І. Розвиток системи планування видатків бюджету в Україні // *Економічний вісник Переяслов-Хмельницького Університету*. 2018. Випуск 38. С. 126 – 132.
15. Неборский Е. Экономика образования США: университеты и капитализация: монография / Е. Неборский. – Saarbrucken: LAP LAMBERT 431 Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. 70 с.
16. Про Державний бюджет України на 2019 рік. Закон України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2629-19>
17. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету: монографія. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2019. 616 с.
18. Самошкіна О.А. Формування видатків бюджету у системі суспільного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 79–84
19. Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. 19-е изд.: пер.с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
20. Статистичні дані ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://data.uis.unesco.org/#>
21. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013 // *Офіційний вісник України*. 2013. № 50. ст. 1783.
22. Чугунов І. Я., Ігнатюк І. М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 28(1). С. 217-226.
23. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни // *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 2. С.103–121.

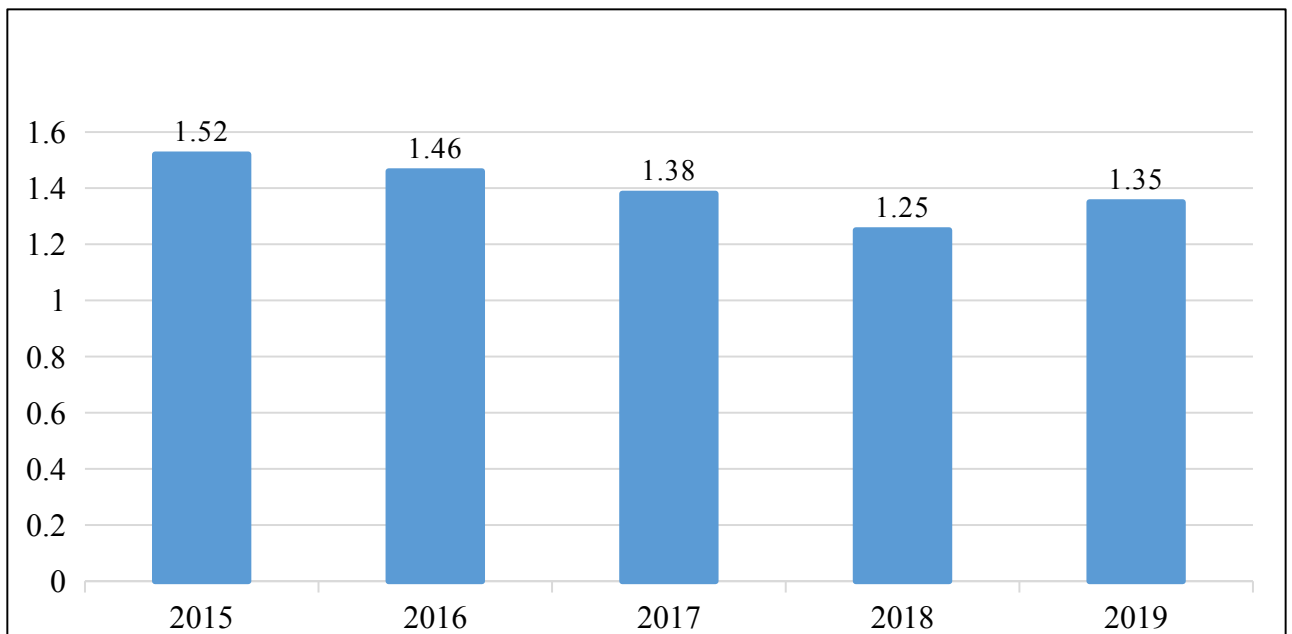
ДОДАТКИ

Додаток А

**Динаміка видатків на освіту з Державного бюджету України
в 2015 – 2019 роках, тис. грн.**

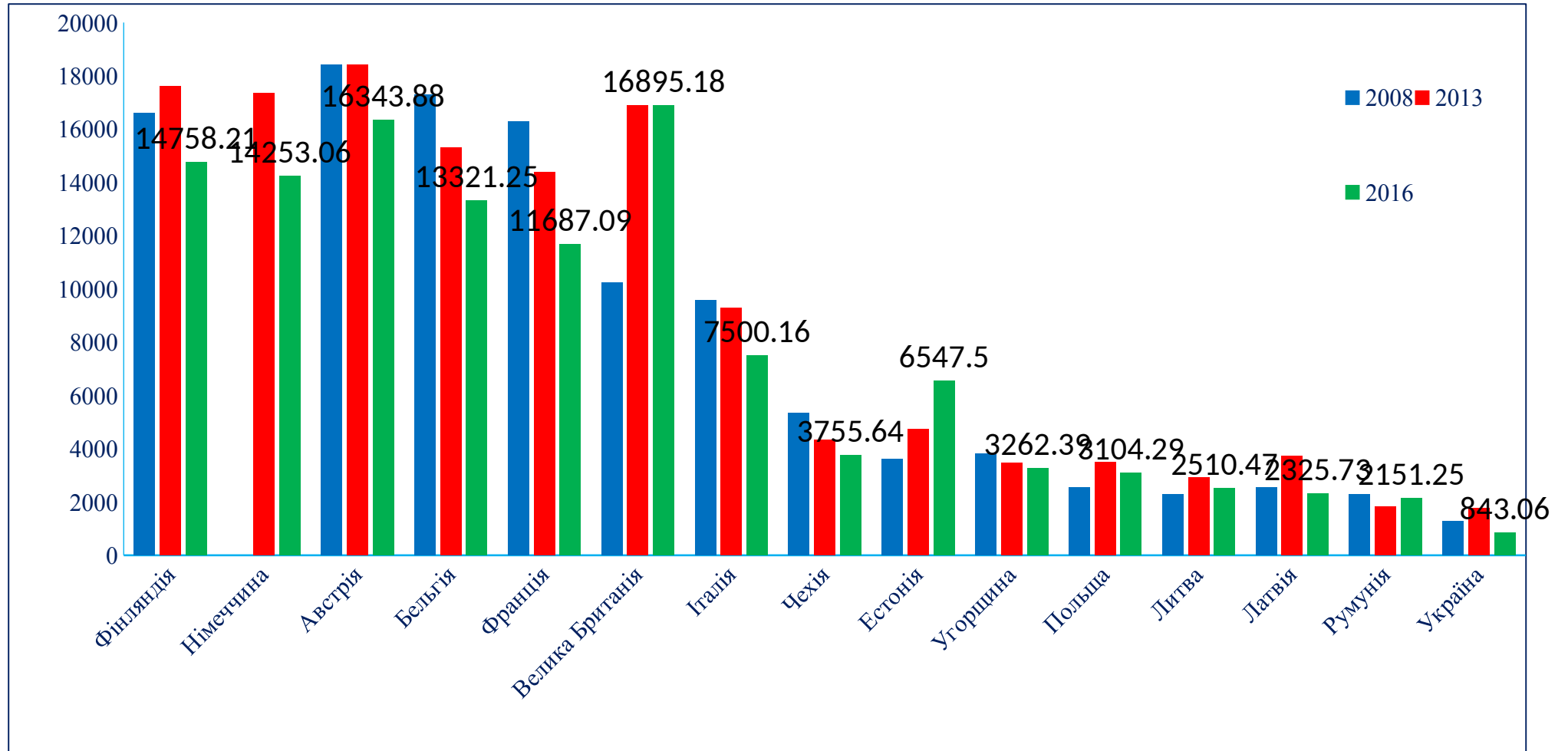

Джерело: складено автором на основі [9].

Динаміка видатків на освіту з Державного бюджету України, % ВВП

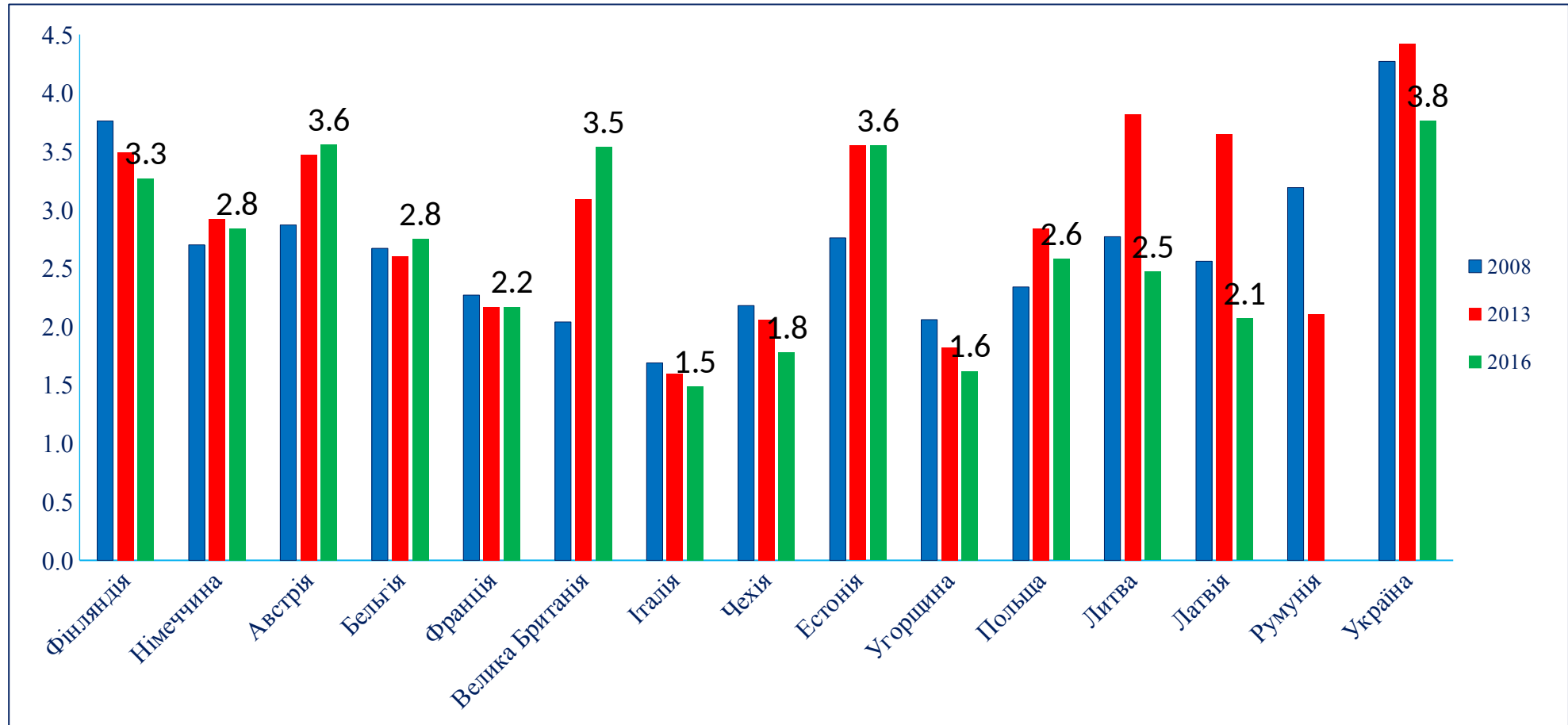
Джерело: складено автором на основі [9]

Видатки бюджету у розрахунку на одного студента, дол. США на рік

Джерело: складено автором на основі [20]

Видатки на вищу освіту, % від загальних видатків зведеного бюджету

Джерело: складено автором на основі [20]

Видатки державного бюджету за бюджетною програмою «Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики» в 2012 – 2019 роках, млрд. грн

Показники, млрд. грн.	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Відхилення 2019/2012	
									Абс.	Темп Прир %
Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики	15,1	15,8	15,0	17,7	20,0	20,3	26,1	31,3	16,2	72,8
Підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики (скориговано на індекс інфляції)	15,2	15,8	12,0	12,4	17,8	17,9	23,7	30,1	14,9	-2

Джерело: складено автором на основі [13]